

MAXIMILIAN VOLOŠIN OČIMA RUSKÉ KRITIKY A LITERÁRNÍ VĚDY

Košemčuk, Tatjana (ed.). *M. A. Vološin: Pro et contra*. Sankt-Peterburg: Centr sodejstvija obrazovaniju, 2017, 799 s.

Vojtěch Frank
Univerzita Karlova
vojtech.frank@ff.cuni.cz

Ruská knižní edice *Russkij put: Pro et contra*, vycházející přes dvacet let a čítající přes sto publikací, představuje ambiciózní projekt, který je v lecčems pro ruskou nakladatelskou kulturu charakteristický. Jakási maximalistická snaha obsáhnout veškeré možné vědění o jednotlivých osobnostech a fenoménech ruské kultury s sebou nese řadu úskalí. Kromě naprostého zahlcení čtenáře informacemi vystupuje asi nejvýrazněji do popředí dojem, že i co nejširší sbírka protichůdných názorů si na „objektivitu“ (vědeckého) poznání stále tak trochu jen hraje.

Jednou z nejčerstvějších knih série je nedávno vydaná publikace *M. A. Vološin: Pro et contra*. Maximilian Vološin byl ruský básník a malíř, mystik a antroposof; mnohovrstevnatá a v řadě ohledů typická umělecká a intelektuální osobnost ruské kultury doby transformací od stříbrného věku po první porevoluční léta.

Hned v úvodu svazku se dostáváme k zásadním otázkám: Tatjana Košemčuková, hlavní editorka knihy, literární vědkyně, autorka dvou monografií (mimo jiné *Ruskaja poezija v kontexte pravoslavnoj kul'tury*; 2006), v předmluvě stanovuje rámec a cíl antologie: ukázat duchovní život Maximiliana Vološina. Právě proto editorka eliminuje texty o Vološinově každodenním životě a antologii sestavuje pouze z reflexí Vološinovy „duchovnosti“. Duchovností Košemčuková chápe cokoliv, co se netýká materiální stránky básníkovy života či jeho emočního prožívání. Duchovnost je proměnlivý básníkův pohled na svět, jeho individualita (slovy Vološina „vyšší Já“). A jeho tvorba? Ano, i ta, pokud ji chápeme jako autorovu výpověď a pokud se ji z ní pokoušíme zpětně interpretovat. To ale editorka bere jako samozřejmost. V současné literární vědě ovšem existuje řada přístupů, které tuto tezi popírají, od recepční estetiky po teorie ovlivněné poststrukturalismem. Jasně vyjádřené teoretické rámování sborníku a obhájení výběru konkrétního přístupu by tedy nebylo na škodu.

První oddíly knihy se skládají z úryvků Vološinovy korespondence a z výpovědí Vološinových současníků, často známých osobností, jedno i druhé má vytvářet obraz přijetí básníka v jeho době a zároveň vypovídat o autorech samotných. Zde může čtenář litovat krácení původních textů, které je občas posouvá pod hranici komplexní výpovědi. Další oddíl reprezentuje ranou sovětskou reflexi, vycházející z materialistických (tedy „contra“) pozic. Zejména u této části by se hodila delší kontextualizující sekundární studie. Texty jsou bohužel často neúplné a o autorech se informace dozvídáme pouze v závěrečných poznámkách formou miniaturních faktografických medailonků.

Poslední oddíl antologie tvoří texty „současných“ (ve skutečnosti už od 90. let) ruských filologů a filozofů. Košemčuková je uvádí jako reprezentanty toho směru myšlení, které už „není ohraničeno tlakem historických vlivů“. Narativ objektivit

současného vědeckého poznání je pro ruský akademický prostor typický a vytváří jeho iluzorní a ideologický diskurz. V tomto případě jde Košemčuková dokonce ještě dál: tvrdí, že současní badatelé „shlížejí z výšin“ na pozemskou pouť Vološina a mají to štěstí, že jeho osobnost mohou „chápat v esenci jeho posmrtnosti“. Velmi příznačná je v tomto směru její studie, v níž vykládá Vološinovo myšlení z pozic pravoslaví a na konci suverénně konstatuje, že právě křesťanská podstata je tím hlavním, co ve Vološinově tvorbě a životě máme hledat.

Samo rozdělení *pro versus contra* svou hodnotící podstatou poněkud podkopává vědeckost projektu. Texty tu nejsou sebrány do komplexního souboru názorů vytvářejících určité paradigma, ale jsou spojeny a rozříděny podle jednoduchého hodnotícího schématu. Atributem tu přitom je nedotknutelný „hlavní hrdina“ knihy a ti, co jeho duchovní misi pochopili v jeho vlastních pojmech, vytvářejí oproti těm ostatním „správný“ diskurz. Medailonky autorů jsou přitom až směšně stručné a suše faktografické — mluví tak za ně pouze jejich texty (či jejich úryvky), ačkoliv předmluva přímo verbalizuje editorskou intenci: texty vypovídají zejména o svých autorech (nepochopení Vološinových myšlenek, slovy Košemčukové, může vypovídat o jejich „malosti“). Autoři se tak bez kritického komentáře nedobrovolně dostávají na pranýř čtenářova soudu.

Antologie je pro nás cenná především zpřístupněním textů, které mohou rozšířit možné pole interpretací Vološina a jeho tvorby. Jedná se zaprvé o výběr dobových reflexí (zejména těch, které jsou uvedeny v plném znění), sovětských ohlasů Vološinovy tvorby a dále pak o některé současné studie aplikující určitý konkrétní analytický klíč: např. Kupčenkovy a Prokofjevovy studie antroposofických motivů ve Vološinově tvorbě, text Niny Iljinské o zednářství či poutavá analýza Vološinových filozofických koncepcí času od Natalji Boněcké. Zajímavý a nezvyklý je i výklad Vološinovy poezie astrologickým klíčem z pera Gennadije Parchomenka.

Převažující hermeneutické zaměření studií může být pro českého čtenáře nezvyklé, ale v ruském akademickém diskurzu je stále populárním trendem. Může nás zarážet naprosté ignorování poststrukturalismu a z něho odvozených teorií a nekritická práce s konceptem, že literatura je vyjádřením autorova nitra. Jakási uzavřenost současné ruské literární vědy kontrastuje s otevřeným systémem vědy západní. Zásadní vološinovská monografie historičky Barbary Walkerové z roku 2005¹ reprezentuje tento protipól: Walkerová píše čtivě, její interpretace jsou podloženy teorií, bere v úvahu sociální, politický a ekonomický rozměr fenoménu, zkoumá Vološina z pohledu antropologie a kulturní identity (a mimo jiné demytizuje jeho tradovanou apolitičnost ve 20. letech). Ruské psaní je ponořeno přednostně do zkoumaných textů, je jaksi hermetické a ve vyjadřování často patetické. Vychází z řady biografických detailů a z velkého množství korespondence, ale málokdy se při jejich výkladu opírá o plauzibilní teorii a zřídka reflektuje širší sociální kontext. Předkládaný svazek představuje objemnou publikaci, která se ve své snaze obsáhnout co nejvíc stává nepřehlednou a čtenář či badatel při jejím čtení musí vědět, po čem sáhnout. Spíše než „pro a proti“ by kniha mohla na menším množství textů ilustrovat různé pohledy, které vytvářejí celkový diskurz, a tyto texty a jejich autory patřičně kontextualizovat.

1 Walker, Barbara: *Maximilian Voloshin and the Russian Literary Circle: Culture and Survival in Revolutionary Times*. Bloomington: Indiana University Press, 2005.